

Отзиви и рецензии

КНИГА С ГОЛЯМА НАУЧНА И ПРАКТИКО-ПРИЛОЖНА СТОЙНОСТ В ОБЛАСТТА НА МОРФОДИНАМИКАТА И МОРФОТЕКТОНИКАТА

Напоследък в областта на географските науки излязоха от печат значителен брой монографични трудове, учебници и учебни помагала. Една от най-интересните, появила се в края на 2012 г., монография, третираща геоморфоложки проблеми, е тази на професор доктор на географските науки Георги Цветков Алексиев, озаглавена „Морфотектоника на Балканския полуостров“. Тя е издадена от издателство „Анди – МГ“ с финансовата подкрепа на фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието, младежта и науката и на други спонсори.

В монографията са разгледани резултатите от почти 20-годишните изследвания на автора върху структурно-геоморфоложкия анализ на преходното Балканидно геоморфоложко пространство, дефинирано като вътрешна организация на устойчиви връзки между структурните форми в пластиката на земната кора в югоизточните части на Европейския континент и полуостров Мала Азия. Книгата е разработена на 367 страници текст, включително и над 400 заглавия използвана литература на кирилица и латиница. Представени са 35 фигури, които са анализирани задълбочено в текста. Те включват карти на геодинамични локалитети, морфотектонски схеми, геофизични и геоморфоложки профили, листрични склонови стъпала, морфотектонски модели и др. Отделно от текста, но в тясна връзка с него, авторът представя 40 цветни фигури и 12 цветни приложения с различно съдържание.

В публикуваната монография на преден план са разгледани постулатите на плейттектонски изследвания, в които се разглеждат твърде интересни проблеми от общотеоретичен и регионален характер, отнасящи се до Балканския полуостров, в това число и България. Тези въпроси изясняват редица научни и научно-приложни проблеми от гледна точка на устойчивото развитие и нарастване на броя на рисковите явления и процеси, които изискват научното им изясняване за решаването на тяхното прогнозиране и намаляване щетите от тяхната проява.

На този фон проф. Алексиев залага основната цел, която разглежда съвременното морфоложко състояние, строежа, класификацията и историко-гене-

тичната типизация на структурните форми на земната кора с идеята да изясни модела на ендеогенното релефообразуване и етапите, през които е преминало това развитие. Авторът е успял да обобщи и анализира най-ценното от всичко постигнато в световната наука, а също така и от балканските геоморфолози и да го надстрои по оригинален свой начин с резултатите от собствените си изследвания, което е довело до получаването на твърде специфичен научнообоснован модел за развитието на Източното Средиземноморие.

В своята разработка проф. Алексиев прави обстоен анализ на развитието на геоморфоложките идеи от У. Дейвис до И. И. Герсимов, Ю. Мещеряков и Г. Уфимцев, от Д. Яранов до И. Вапцаров, като всичко това пречупва през своите оригинални идеи за геоморфологията, геологията и геофизиката на Източното Средиземноморие. При обстояния анализ той се опира конкретно на личните си проучвания и наблюдения в нашата страна и пътуванията в съседните страни, използвайки много умело достиженията на редица чуждестранни автори, грижливо посочени в литературната справка към монографията. Това му дава основание да отхвърли редица остарели тези, които все още се поддържат от някои автори. В своята разработка авторът използва нови модерни схващания на редица наши геолози и геофизици, поместени в съвсем нови публикувани разработки.

Излязлата от печат монография се отличава с подчертан методичен и методологичен характер. В обширно повествование той се спира на редица въпроси, разработвайки принципите и подходите за развитието на ново морфотектонско направление и за построяване на собствен модел за развитието на релефа в обсега на Балканския полуостров.

Монографията е разработена в четири глави с различен брой раздели. Първата глава е озаглавена „Теоретико-методологична и концептуална основа на изследването“; втората – „Структурно-геоморфоложки черти на Балканския полуостров“; третата – „Морфотектонска характеристика на Балканския полуостров“; и четвъртата – „История и основни закономерности в развитието на геоморфоложкото пространство на Балканския полуостров“.

В отделните раздели задълбочено и компетентно са разгледани редица теоретично-методологични проблеми, за които вече стана дума, някои регионални морфоложки черти на полуострова, развити на основата на Новата глобална тектоника на плочите (плейттектониката), включително и ролята на Вардар-Измир-Анкарската офиолитова структура, по която се оформя и субдукционнокוליзионната граница на Тетиса с Балканската микроплоча. Разгледана е и съвременната зона на субдукция на Африканската плоча под Динаро-Хелинидния орогенен пояс.

Във втората глава са разгледани и някои закономерности и различия в типове долини мрежи и е разработена новата концепция за денудационните повърхнини и подножни стъпала. В третата глава е извършена нова подялба на територията на полуострова на морфотектонски зони и подробно са разгледани особеностите на отделните зони, като е направена по-подробна диференциация и характеристика по пояси и блокове стъпала. Изтъкнато е, че това е най-перспективният подход при изучаването на морфотектониката на обширни региони.

Четвъртата глава, макар и по-ограничена по обем, разглежда твърде важни проблеми, чиито анализ и решение съдържат определен приносен характер. Изяснена е проявата на субдукция и въздействието на Арабския и Апулийския индентор през геологическо време. Разгледана е еволюцията през криптозойския, палеозойския, ранеоалпийския и, накрая, неоалпийския модел на ендегенен морфогенезис.

Определено важен приносен момент има разработеният неоалпийски модел на ендегенен морфогенезис, което коренно се различава от досегашните схващания. Тук авторът говори за: 1. Неоалпийски субдукционно-колизиялен модел на морфогенезиса; 2. Неоалпийски субдукционно-екстензионен модел; 3. Неоалпийски субдукционно-екстензионно-трансформен модел, който започва през средния миоцен и продължава и понастоящем. Той се изразява в дясноотседни разкъсвания и смествания, обратни на часовниковата стрелка, на Егейско-Анадолската микроплоча спрямо придвижващата се на изток Евразийска плоча. Този добре изразен трансформен модел е един от важните фактори за проява на някои опасни геодинамични процеси, които много умело са обвързани от автора със съвременната морфотектоника и образуването на различни полезни изкопаеми.

В монографията е приложена серия от илюстрации, включващи схеми, профили и карти, които са прекрасна основа за онагледяване на разглежданите проблеми и факти, но са и основа за извършване на задълбочен анализ и синтез на поставените за разглеждане проблеми. Тук е необходимо особено да се подчертае значението на разработените от автора приложения в дигитален вариант: структурно-геоморфоложка и морфотектонска карта на Балканския полуостров, карта на палеогеографските обстановки, на рисковите ареали и проявата на земетресения и на геориската на Балканите и Румъния.

Разглежданата монография се отличава със своите научни достойнства и представлява един нов поглед и нов етап в съвременните геоморфоложки изследвания в България и на Балканския полуостров. Тя се появява в много подходящ момент, защото разкрива и изяснява новите идеи в плейттектониката, развитието и формирането на денудационните повърхнини. Същевременно помага за решаването на важни практико-приложни проблеми (засегнати и показани в картните приложения) и развитието на геоморфоложкото познание.

Самото изложение и представянето на теоретичните постановки в монографията са много добър източник на развитието на науката и има важна роля при теоретичната и практическата подготовка на студенти, учители и специалисти.

Ангел Велчев, Никола Тодоров